

(6633). – 13 березня. 21. Повідомлення районної виборчої комісії про результати виборів депутатів Сокальської районної Ради народних депутатів по наслідках повторного голосування // *Вперед*. – 1990. – № 35 (6637). – 22 березня. 22. Повідомлення про зареєстрованих кандидатів у депутати до Старосамбірської районної ради // *Прикарпаття*. – 1998. – № 19-20 (718-719). – 7 березня. 23. Повідомлення районної виборчої комісії про результати повторного голосування по виборах депутатів районної Ради // *Зоря*. – 1990. – № 35 (6699). – 22 березня. 24. Протоколи окружних виборчих комісій про результати виборів депутатів до обласної Ради народних депутатів. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-221. – Оп.3. – Спр. 1153. – 258 арк. 25. Протоколи окружних виборчих комісій про результати виборів до обласної Ради народних депутатів. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-221. – Оп.3. – Спр. 1154. – 137 арк. 26. Протоколи окружних виборчих комісій про реєстрацію кандидатів у депутати обласної Ради народних депутатів. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-221. – Оп.3. – Спр. 1078-1082. 27. Протоколи окружних виборчих комісій про реєстрацію кандидатів у депутати до обласної Ради. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-3257. – Оп.1. – Спр. 75. – 186 арк. 28. Протоколи окружних і дільничних виборчих комісій про результати виборів депутатів до обласної Ради по виборчих округах. – Ф. Р-3257. – Оп.1. – Спр. 76-85. 29. Протокол I сесії міської Ради 21 скликання від 02.04.1990. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 4151. – 126 арк. 30. Протокол I-ї сесії Львівської міської Ради народних депутатів 22 скликання від 21.07.1994, рішення та документи до них. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 4566. – 150 арк. 31. Протокол I-ї сесії міської Ради народних депутатів 3-го скликання від 09.04.1998, рішення та документи до них. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 5067. – 157 арк. 32. Протокол I-ї сесії міської Ради народних депутатів 3-го скликання від 09.04.1998, рішення та документи до них. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 5068. – 210 арк. 33. Результати виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі до Старосамбірської районної ради // *Прикарпаття*. – 2006. – № 23 (1494). – 5 квітня. 34. Список новообраних депутатів Сокальської районної ради // *Голос з-над Бугу*. – 2006. – № 29 (1933). – 7 квітня. 35. Список депутатів Яворівської районної ради IV скликання // *Яворівщина*. – 2002. – Число 27-28 (1309–1310). – 5 квітня. 36. Роль еліт у трансформаційному суспільстві: Матеріали “круглого столу”. – К., 2003. – 96 с. 37. Романюк А. Політичні наслідки застосування пропорційної виборчої системи під час виборів до парламенту у березні 2006 р. // *Політичні партії на Львівщині напередодні виборів-2006: Довідник-посібник* / Укл. А.С. Романюк, Л.С. Скоцилас, – Львів: ЦПД ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 204 с. 38. Фесенко В. Вітчизняна політична еліта у контексті “проекту Україна”. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/fesenko.htm>.

УДК 316.662:316.647.8:316.46

О. Микитко

Національний університет „Львівська політехніка”

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА СТАТУС ЖІНКИ-ЛІДЕРА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

© Микитко О., 2009

Проаналізовано гендерні нерівності у політичному просторі України. Розглядається феномен жінки-лідера та жінки-політика. В аспекті впливу на нього визначено основні політичні стереотипи щодо просування жінок до вищих ешелонів влади.

The article is devoted to the analysis of gender inequalities in political space of Ukraine. The phenomenon of woman-leader and woman-politician is examined. In the aspect of influence on him basic political stereotypes are certain in relation to advancement of women to the higher echelons of power.

Актуальною проблемою у сучасній Україні й надалі залишається гендерна дискримінація. Дискримінація за ознакою статі торкається багатьох аспектів життя і відносин, залишається соціальною

проблемою, незважаючи на величезний поступ у забезпеченні рівності між статями, якого було досягнуто протягом останніх десятиріч. Важко знайти сферу людської діяльності, таку обтяжену стереотипами, як політика. Доступ жінок у політику, зокрема у велику, в Україні фактично закрито. Сьогодні прийнято багато законопроектів, які б мали сприяти подоланню гендерних стереотипів. Проте й надалі бачимо присутність дискримінації в сучасному українському суспільстві. Цю проблематику неодноразово розглядала безліч дослідників, які акцентували свою увагу на стереотипах гендерної дискримінації, проте не було досліджено біографічного сценарію жінки-політика в українському політикумі, а також внутрішні та зовнішні чинники, які впливали на формування жінки-лідера.

Мета роботи – з'ясувати, який спосіб гендерні стереотипи впливають на статус жінки-лідера у вищих органах влади України.

Реалізація поставленої мети досягається постановкою і розв'язанням таких завдань: визначення поняття гендерні стереотипи; особливості жіночого лідерства; причини гендерного політичного лідерства; шляхи подолання стереотипного мислення щодо жінки-лідера.

З часу проголошення України незалежною державою проблеми участі жінок у політиці, жіночого політичного лідерства в Україні стали темою численних наукових дискусій, семінарів, конференцій, окремих соціологічних досліджень. Розробленням цієї проблематики займалися, зокрема, політологи Л. Кормич, Г. Саєнко, Л. Лисенко, Г. Ткаченко; соціологи М. Линовичка, І. Жеребкіна, О. Іващенко, Л. Морозко, Е. Плісовська. [7, с. 337]. Окремі аспекти цієї проблеми стали об'єктом наукових пошуків таких зарубіжних дослідників політичного лідерства, як Т. Адорно, М. Вебер, Б. Дізраелі, М. Еделман, Г. Лассуелл, Г. Літл, З. Лоренцен, Г. Маркузе та ін.

Усі ці роботи допомогли з'ясувати актуальність і необхідність дослідження феномена жіночого політичного лідерства в Україні, але це і дотепер не знайшло відповідного наукового відображення в сучасній літературі та потребує подальшого проведення комплексного дослідження щодо впливу гендерних стереотипів на статус жінки-лідера у сучасному українському суспільстві. Робота аналізує гендерні стереотипи, які панують в українській політиці та особливості формування жіночого політичного лідерства.

Інституційні зміни, якими встановлюється гендерна рівність в основних правах, є важливим завданням щодо досягнення рівних можливостей участі у політичному житті та реального впливу на нього. Також не менш важливим завданням залишається визначення ролі суспільного устрою у формуванні жінки як політичного лідера та розкриття сутності жіночого лідерства як стилю політичної діяльності.

В Україні, незважаючи на високий освітній та професійний потенціал жінок та відсутність прямих суперечностей Конвенції ООН „Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок” у законодавстві України, кількісне представництво жінок у складі Верховної Ради України протягом останнього десятиріччя залишалось дуже низьким. Після здобуття незалежності України питома вага жінок у складі Верховної Ради становила 3 %. Протягом перехідного періоду відбулось певне зростання кількості жінок у складі Верховної Ради [8, с. 9].

Якщо за результатами виборів 1994 року, частка жінок народних депутатів становила 5,7 %, то за результатами виборів 1998 року вона становила вже 8,1 %. Проте за результатами виборів 2002 року частка жінок серед депутатів зменшилась до 5,3 %. Співвідношення жінок та чоловіків, обраних за партійними списками, становить 1:14. Але питання не тільки у тому, що жінок мало у вищих ешелонах влади. Питання у тому, що суспільство не готове поки що прийняти жінку-політика [4, с. 9].

Загальноприйнято вважати, що політика – це чоловіча справа, і жінка не повинна займатися нею. В Україні, за статистикою, загальна кількість жінок становить близько 53 % від чисельності населення, натомість у парламенті жінок лише 7 % [3, с. 8]. Подібні статистичні викладки підтверджують те, що в українській політиці усе ще панують гендерні стереотипи, які формують свого роду набір загальноприйнятих суджень, що стосуються існуючого становища жінок і чоловіків, а також норм їхньої поведінки, мотивів та потреб. Гендерні стереотипи закріплюють існуючі гендерні розбіжності і стають перепорою до змін стану справ у сфері гендерних відносин, зокрема й відіграють негативну роль у політичній сфері [5, с. 236].

Кожному етапові суспільного розвитку, кожній соціальній групі, політичній системі властиві свої методи формування й рекрутування лідерів. Раніше такими лідерами ставали, як правило, чоловіки. Тоталітарні й авторитарні суспільства не створюють умов для формування лідерів у їх демократичному розумінні. Диктатори, номенклатура й бюрократія формуються за властивими цим режимам законами й принципами. У таких умовах жінка на керівній посаді діяла за правилами наявного режиму, виробляючи необхідні для його функціонування безпеліційно виконавські навички.

Жінка-лідер в політиці завжди привертала увагу соціологів, політологів, публіцистів, мистців та деяких політиків. У середині ХХ ст. проблема жіночого лідерства з'явилася у праці П. Сорокіна "Шляхи і влада любові. Американська сексуальна революція" [8, с. 78], окремі місця у творах К. Юнга, В. Райха, Е. Фромма та інші так само присвячені їй. Під тиском демократичних вимог суспільство погодилося на рівноправність жінок і чоловіків перед законом, жінок допущено до участі в політичних процесах, але погодитися на входження їх до інституту лідерства, побачити жінку як верховного суб'єкта влади у державі донедавна відважувалося небагато пересічних громадян, що підтверджено було, зокрема, нашим розвідувальним дослідженням, яке проводилось весною 2003 р. у місті Львові. Об'єктом нашого дослідження було населення м. Львова старше за 18 років, вибіркова сукупність для міста Львова становила 800 респондентів. За результатами нашого дослідження 63 % опитаних респондентів не хотіли б бачити жінку на керівній владній посаді [1, с. 50]. Ті ж випадки, коли в минулому жінка отримувала статус формального лідера, трактувалися або як випадковість, або як такі посади, які жінка здобувала легітимним способом, насамперед наслідуючи титул монарха. Шлях виборчих перегонів до лідера, принаймні до середини ХХ ст., перед жінками було фактично закрито. ХХІ ст. потребує оновлення всіх форм буття, зокрема й політичного.

Сучасна українська політика потребує формування нового типу політичного лідера – жінки та чоловіка, що поєднує позитивні як "жіночі", так і "чоловічі" управлінські якості. Такий лідер – досвідчена, далекоглядна, смілива та відповідальна особистість, здатна до аналізу й прогнозування, яка є авторитетом для соціального оточення, яка володіє природними й інтелектуальними можливостями впливу на нього, вміє об'єднати маси задля реалізації ідеї, якій присвятила себе. Саме жінки-лідери схильні до компромісів, мирних форм діяльності, комплексного бачення проблем, врахування перспективи під час прийняття будь-якого рішення, за спільних дій із політиками-чоловіками дають змогу об'єднати зусилля в досягненні важливих соціальних і політичних цілей країни.

Жінки-лідери, маючи від природи схильність до політичної діяльності, спілкування з людьми, здібності промовців, маючи велику волю та впевненість, організаторські здібності, твердість та рішучість, відданість ідеалам своєї Вітчизни, за сприятливих обставин, уперто борючись, зуміли сягнути високих державних посад, стали суб'єктами верховної влади. Усе разом узяте свідчить, що жінка-лідер з часом зможе перейти з категорії рідкісного феномена до більш звичного факту в політичному житті європейського суспільства. Звичайно, сьогодні ще рано говорити про якусь тенденцію появи жінок-лідерів демократичного походження, однак у міру зростання вільного часу в жінок, їх освіченості та збільшення питомої ваги участі держави у вихованні дітей збільшуватимуться можливості для приходу жінок у політичне життя, а отже, зростатиме ймовірність появи жінок-лідерів.

Цивілізований світ давно зрозумів і сприйняв необхідність активної участі жінок у політиці і, без сумніву, визнав неocenенну користь і важливість такої участі. Присутність жінок у політиці змінює її характер, її спрямованість на користь соціально-орієнтованих програм, ідеалів гуманізму і ненасильства. Найдалекоглядніші політики визнають, що прихід жінок у політику робить життя суспільства справедливішим, повнішим, гармонійнішим, демократичнішим. Найвідоміші жінки-політики підкреслюють пріоритетність таких проблем, як безпека в суспільстві, боротьба з корупцією, криміналом, соціальне забезпечення, розвиток мережі дошкільних установ, освіти, охорони здоров'я, зайнятість і просування жінок по службі. І все це – загальна база для об'єднання усіх жінок, незалежно від їх політичної та ідеологічної належності. Звичайно, не усі жінки (утім, як і чоловіки) політично грамотні й можуть вплинути на зміну існуючого порядку речей. Але не можна не брати до уваги жіночу інтуїцію, цілеспрямованість, наполегливість.

Аналізуючи причини непросування жінки у політику, можна виділити багато загальноновизнаних чинників, що діють не лише в Україні, але й у світі. До них належать передусім гендерні відмінності політичної соціалізації, що обумовлюють слабку мотивацію жінок до політичної активності; нерівномірність у розподілі різного гатунку ресурсів, що обмежує можливості жінок-політиків; особливості жіночого життєвого сценарію, який передбачає одноосібну відповідальність жінки за виховання дітей та ведення домашнього господарства, а також домінування у масовій свідомості традиційних гендерних стереотипів. Роль останніх, з огляду на їх широку розповсюдженість, вимагає особливої уваги.

Жінки разом з чоловіками мають навчатися політики: теорії партійного будівництва, партійної діяльності, входження в систему влади. Таке навчання в сучасних умовах передбачає не лише засвоєння політичного чоловічого досвіду партійної діяльності, набутого за попередні десятиліття й століття, а привнесення до нього нових гендерних особливостей, тобто модифікації та модернізації такого досвіду й вироблення нових форм і методів політичних дій, відповідного політичного вирішення державних і суспільних проблем. Саме жінки в ситуації переважно чоловічої партійної діяльності стають тією

активною силою, яка міццю логіки розуму, політичною активністю та діяльністю має впровадити гендерні підходи в політичну сферу; віднайти, сформувані гендерно чутливих, гендерно свідомих політиків-чоловіків, спроможних сприяти проведенню гендерної політики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З нашого дослідження випливає, що світова політика, особливо українська, пронизана гендерними стереотипами, що заважають жінкам-лідерам просуватись до вищих органів влади. Незважаючи на численні законопроекти, які свідчать про забезпечення рівності між статями, й надалі бачимо присутність гендерної нерівності. Ця проблема і сьогодні залишається доволі актуальною і потребує подальших досліджень у цьому напрямку, а саме: з'ясувати визначення ролі суспільного устрою у формуванні жінки як політичного лідера; розкриття сутності жіночого лідерства як стилю політичної діяльності, а також узагальнення історичного досвіду жіночого політичного лідерства в Україні.

Для зміни ситуації в суспільстві на користь гендерної рівності необхідно готувати жінок до активної участі у політичній діяльності, проводити роботу із формування політичної культури суспільства, політичної свідомості. Демократія розвивається знизу і можлива тільки за рівноправної участі чоловіків і жінок у процесах розвитку суспільства. Необхідно поступово створювати і зміцнювати позитивний імідж жінки-політика. Якщо більшість жінок зрозуміє необхідність такої участі і підтримки жінок-політичних лідерів, процеси демократизації життя у нашій країні стануть реальнішими, динамічнішими та результативнішими.

Для необхідної зміни укорінених стереотипів у свідомості чоловіків і жінок на їхні рольові функції у суспільстві варто активно працювати із ЗМІ, через них підсилювати позитивний образ жінки-політика. Не потрібно забувати, що кількісний показник представництва жінок у вищих ешелонах влади є знаковим під часи аналізу соціального, політичного, ідеологічного, релігійного і культурного контексту життя країни. Він характеризує виборчу систему, виборчу культуру, рівень розвитку громадянського суспільства загалом.

Світова практика пропонує декілька шляхів покращання балансу представництва жінок і чоловіків у політичній діяльності. Це і свідомо поставлена мета – вибрати до парламенту країни більшу кількість жінок, і необхідність стимулювати створення фондів для фінансування жіночих виборчих кампаній; це вимоги введення квот для кандидатів-жінок у партійних списках (причому не наприкінці списків, а через один у порядку чергуванні). Введення квот, звичайно, – це “спеціальний позитивний захід”, їх застосовують тимчасово з метою зміни дисбалансу співвідношення кількості чоловіків і жінок, пізніше вони мають бути знищеними під час досягнення бажаного ефекту, але як поштовх для зміни політичної культури квоти можуть відігравати позитивну роль.

ЛІТЕРАТУРА

1. База даних пілотажного соціологічного дослідження «Жінка і політика» проведеного серед населення Львова, вибіркова сокупність становить 800 осіб // Власний архів автора, 2003. – 49 с.
2. Гіденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
3. Гендерні аспекти державної служби: Монографія / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька; ред. Б. Кравченко. – К.: Основи, 2002. – 335 с.
4. “Дзеркало тижня”. 2003. – № 9. – 2 с.
5. Ренкін П. Гендер і державна політика. – К.: Видавництво Соломії Павличко Основи, 2004. – 394 с.
6. Раланчук-Рибак. Основи теорії гендеру. – К.: К.І.С., 2004. – 536 с.
7. Трофименко Л.С. “Жіноче питання”: ілюзії та реальність // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. – О.: 2002. – 18 с.
8. Трофименко Л.С. Роль суспільного устрою у політичній соціалізації жінки // Юридичний вісник – О.: Юридична література, 2001, № 1 – 83 с.
9. A Quick Guide to Using Gender Mainstreaming in the Public Service / Commonwealth Secretariat: Gender Management System Series. – London. – 48 p.
10. Susan D. Phillips. Discourse, Identity and Voice: Feminist Contributions to Policy Studies in Laurent Dobuzinskis, Michael Howlett, and David Laycoek (eds.) Policy Studies in Canada: the State of the Art. – Toronto: University of Toronto Press, 1996. – 265 с.
11. Butler S. and Wintram C. Feminist groupwork. – London.: University of London Press, 1991. – 146 p.